



ВЖЫВАЙТЕ ГО –  
ЗАХРАНЬТЕ ГО!

## Европска харта регіональных або мінорітних языків

- ▶ Харта завязує органы к тому, жебы нам створили можности на пожадованя і приіманя інформацій і служеб в русиньскім языку, а то так в устній, як і в писомній формі.

▶ [coe.int/minlang](http://coe.int/minlang)

ЯЗЫКОВЫЙ ПРИРУЧНИК  
ПРО РУСИНЬСКИЙ ЯЗЫК  
В СЛОВАЦЬКІЙ  
РЕПУБЛІЦІ



ÚRAD VLÁDY  
SLOVENSKEJ REPUBLIKY



**Европска харта регіональных або мінорітних языків** є договором Рады Европы, котрый хранить і підпорує, окрем іншого, русинський язык в Словацькій републіці. Тот **языковий приручник** вас проведе установлїнями харты, котры Словацька републіка є повинна дотримувати в одношіню к русинському языку.

Словацька републіка ани Харта лем самы не можуть гарантовати захованя вашого языка. Главна відповідность лежить на Вас. Русинський язык в Словацькій републіці пережыє лем тогды, кедь го будете хосновати каждый день – і всягды. Бо єдно є істе: язык, котрым ся бісїдує лем дома, в кухни, скоріше або пізніше заникне.

Зато не охабляйте Ваш язык лем дома: Тримте ся Харты і схоснуйте вшыткы можности вживаня русинського языка і мімо вашого дому!

Вживайте го – захраїте го!

## **ЦІЛІ І ПРИНЦИПЫ**

■ Словацька републіка в одношіню к русинському языку на теріторіях, де ся хоснує, свою політику, легіслатіву і практику, окрем іншого, будує на слїдуючих цілях і принципах:

- ▶ узнання русинського языка як прояву культурного богатства;
- ▶ решпектованя географічної области русинського языка так, жебы ествуюче або приготовлєване адміністратівне розділїня не пошкодило процес підпору того языка;
- ▶ потреба ясного поступу в процесі підпору русинського языка з цілєм єго утриманя;
- ▶ злегшіня і/або підпора устного або писомного прояву в русинськїм языку в публічнїм і прїватнїм жывотї;
- ▶ утримованя і розвиваня контактїв у сферах вызначеных хартов меджі ґрупами хоснуючіма русинський язык і другыма ґрупами жыючіма в штатї, котры хоснують язык в ідентічній або близкій формї, а тыж надвзянаня культурных контактїв з другыма ґрупами в штатї, котры хоснують інакшы языкы;
- ▶ створїня адекватных форм і механїзмїв на навчаня і штудїї русинського языка на вшыткых вгодных ступнях;

- ▶ створїня выгод з цілєм помочі особам, котры не знають русинський язык і жыють в области, де ся тот язык хоснує, жебы ся го могли навчіти, кедь проявлять інтерес;
- ▶ підпора адекватных форм меджінародной выміны у сферах, котры регулує тота харта про русинський язык, кедь ся хоснують в ідентічній або близкій формї в двох або веце штатах.

■ Словацька републіка ся завязує еліміновати, погы так іщі не зробила, вшыткы непідложены розділы, выняткы, окліщїня або выгоды в процесі хоснованя русинського языка, котрых цілєм є знеговати або огрозити єго утримованя і розвой. Прїятя окремых кроків на хосен русинського языка з цілєм підтримати рівноправность меджі вживателями того языка і другым жытельством, або кроків акцептуючих їх шпецїфічны условия, не мож раховати за діскрїміначны односно вживателїв розшыренїшых языкїв.

■ Словацька републіка ся завязує підтримувати адекватныма средствами взаємне порозумлїня меджі вшыткыма языковыма ґрупами в державї, а главно загорнути решпектованя, порозумлїня і толеранцію к русинському языку до выховы і освіти реалізованой в штатї, а к уведженому приступу вести і масмедїї.

■ При формованю політики заміряной на русинський язык буде Словацька републіка брати до увагы потреби і желаня настолены ґрупами, котры уведжений язык хоснують. В припадї

■ потреби можуть основати порадны органы, котры бы помагали штатным органам у вшыткых вопросах, котры ся дотыкають русинського языка.

## **ОСВІТА**

■ У сферї освіти Словацька републіка бере за свою повинность на теріторіях, де ся русинський язык хоснує, подля сітуації того языка і без пошкоджїня навчаня штатного языка:

- ▶ забезпечити, жебы переважна часть передшкільской выховы ся вела в русинськїм языку;

- ▶ забезпечити, жебы переважна часть навчання в основных школах ся вела в русиньскім языку;
- ▶ забезпечити, жебы переважна часть навчання в середніх школах ся вела в русиньскім языку;
- ▶ забезпечити, жебы переважна часть навчання в одборных школах ся вела в русиньскім языку;
- ▶ забезпечити фінанції на штудії русиньского языка як одборного предмету універзитного і другого високошкольського навчання;
- ▶ забезпечити, жебы ся русиньскый язык став предметом навчання про дорослых або інтегралнов частёв континуального навчання;
- ▶ прияти крокы на забезпечіня навчання історії і културы, котры мали вплив на русиньскый язык;
- ▶ забезпечити основну і далшу освіту учітелів потрібных на реалізацію тых кроків;
- ▶ створити єден або веце контрольных органів компетентных контролєвати реалізацію приятых кроків і прогрес досягнутый в уводжованю або розвою навчання русиньского языка і выготовліня періодічных справ о імплементації приятых кроків, котры будуть опублікованы.

## СУДНИЦТВО

■ Словацька република ся завязує в судных раёнах, в котрых кількість вживателів русиньского языка жыючих на тій території дає право прияти ниже уведжены крокы, выходячі із сітуації того языка і за условія, же хоснованя можностей уведженых в тім абзацу не буде судця розуміти як барьеру в реалізації справедливой юрисдикції:

- ▶ в карнім процесі:
  - гарантовати обжалованому право хосновати русиньскый язык, і/або
  - забезпечити, жебы ся жадости і доказы, писомны або устны, не брали за нерелевантны лем зато, бо были предложены в русиньскім языку.

▶ в цивільнім процесі:

- забезпечити, будьколи кедь є участник повинный выступити на суді особно, жебы міг хосновати русиньскый язык, а то без додаточного кельчіку про нёго, і/або
- доволити предложити документи і доказы в русиньскім языку, кедь треба, то посередництвом тлумачників або перекладів.
- ▶ в процесі перед судами в справных ділах:
  - забезпечити, будьколи кедь є участник повинный выступити особно перед судом, жебы міг хосновати русиньскый язык, а то без додаточного кельчіку про нёго, і/або
  - доволити предложити документи і доказы в русиньскім языку, кедь треба, то посередництвом тлумачників або перекладів.
- ▶ прияти крокы, котры забезпечать, же процедура в цивільнім і справнім процесі в русиньскім языку, предложія документів і доказів в русиньскім языку і кжде потрібне выужытя тлумачників і перекладів не буде значіти новый кельчік про доткнуты особы.

■ Словацька република ся завязує забезпечити доступ к найвызначнішым внутроштатным правовым нормам в русиньскім языку і тым, котры ся дотуляють особ хоснуючих тот язык, кедь даны тексты не были доступны інакшым способом.

## СПРАВНЫ ОРГАНЫ І ПОСПОЛНЫ СЛУЖБЫ

■ На адміністративных територіях штату, де кількість ту жыючих вживателів русиньского языка дає право на приятия ниже уведженых кроків, і выходячі із сітуації того языка, Словацька република ся завязує, кедь є то можливе,

- ▶ забезпечити, жебы вживателі русиньского языка могли предложити устны або писомны жадости і дістати одповідь у тім языку.

■ Покры іде о містны і регіональны органы на теріторіі, де жыє така кількость вжывателів русиньского языка, котра дає право прыяти ниже уведжены крокы, Словацька република ся завязує забезпечіти і/або підпорити:

- ▶ можность, жебы вжывателі русиньского языка могли предложыти устны або писомны жадости в тім языку;
- ▶ опублікованя урядных документів регіональных органів таксамо в русиньскім языку;
- ▶ опублікованя урядных документів містных органів таксамо в русиньскім языку;
- ▶ хоснованя русиньского языка на засіданях містных органів, причім можность хоснованя штатного языка зістає захована;
- ▶ хоснованя або перебераня традичных і справных містных назв у русиньскім языку, а кедь треба, то ведно із назвама в штатнім языку.

■ З оглядом на посполны службы (наприклад, вода і газ, одпад і гігієна, телефонны службы, публічний транспорт, цінтері, бібліотека, шпортовы центры, забавны центры) реалізованы справнымя органами або нима уповномоченыма іншымя особама Словацька република ся завязує на теріторіях, де ся хоснує русиньскый язык, в залежности од ёго статусу і покы є то можливе:

- ▶ доволити вжывателям русиньского языка предложыти жадость в тім языку.

■ З цілём імплементавати высше уведжены установліня Словацька република ся завязує прыяти єден або веце із слідуючых кроків:

- ▶ забезпечіти пожадованый переклад або тлумачіня, кедь ся пожадують;
- ▶ кедь є то можливе, позітивно одповісти на жадости робітників посполных служб, котры знають русиньскый язык, быти делегованым на теріторію, де ся тот язык хоснує.

■ Словацька република ся завязує на основі жадости доткнутых особ доволити їм хосновати або převзяти призьвіско в русиньскім языку.

## **МЕДІЇ**

■ Словацька република ся завязує про вжывателів русиньского языка на теріторіях, де ся тот язык хоснує і подля статусу того языка в розсягу, в якім суть урядны органы прямо або непрямо компетентны, мають правомочі або повнять в тій области даякы задачі, респектуючі притім прінціпы незалежности і самостатности медій:

- ▶ прыяти вгодны крокы, жебы операторы верейноправного радія і телевізії понукали програмы в русиньскім языку;
- ▶ підтримовати і/або помочі реалізації періодічного высыланя пріватных радієпрограмів у русиньскім языку;
- ▶ підтримовати і/або помочі реалізації періодічного высыланя пріватных телепрограмів у русиньскім языку;
- ▶ підтримовати і/або помочі вырабляти і шырити звуковы і авдіовізуалны творы в русиньскім языку;
- ▶ підтримовати і/або помочі основати і/або утримати холем єдно періодікум выдаване на денній базі в русиньскім языку;
- ▶ апліковати ествуючі установліня о фінанчній підпорі і на выробу авдіовізуалных творів у русиньскім языку.

■ Словацька република ся завязує гарантовати слободу прямого прыняманя радіє- або телепрограмів із сусідніх штатів у языку, котрый ся хоснує в єднакій або близькій формі русиньскому языку і не сперати переносу програмів радіє- і телестаніць зо сусідніх штатів в уведженім языку. Далє ся завязує забезпечіти, жебы не настали ниякы окліщія слободы прояву і вольного току інформацій у пресі, котра хоснує язык в ідентічній формі або близькій русиньскому языку. Імплементація тых слобод може підлігати законным окліщіяням.

■ Словацька република ся завязує забезпечіти, жебы інтересы вжывателів русиньского языка мали заступліня або жебы ся з нима холем раховало в органах, котры мож створити в згоді зо законом з цілём гарантовати слободу і плураліту медій.

## КУЛЬТУРНЕ ДІЯТЕЛЬСТВО І КУЛЬТУРНІ ІНШТИТУЦІЇ

— В одношію ід культурным активітам і культурным інштітуціям – главно к бібліотекам, відеотекам, культурным центрам, музеям, архівам, академіям, театрам і кінам, як і к літературным творам і кінематографічній продукції, к народній культурній творчости, фестівалам, культурному промыслу враховано, окрем іншого, схоснованя новых технологій – Словацька републіка ся завязує на теріторіях, де ся хоснує русинський язык, в розсягу, в якім суть урядны органы компетентны, правомічны або мають у даній сфері даяку роль:

- ▶ підтримувати проявы і активіты характерістичны про русинський язык, як і підтримувати різны приступы к продукції в русиньскім языку;
- ▶ в різних формах підтримувати в других языках приступ ід творам створеным у русиньскім языку спомаганём і розвоём перекладательской работы, дабінгу, пост-сінхронізації і виробов тітулків;
- ▶ підтримувати в русиньскім языку приступ ід продукції в других языках спомаганём і розвоём перекладательской работы, дабінгу, пост-сінхронізації і виробов тітулків;
- ▶ забезпечіти, жебы організації одповідны за розвой і підпору різних форм культурных активіт в адекватній мірі загорнули знаня і хоснованя русиньского языка і ёго культуры до активіт, котры організують або котры підтримують;
- ▶ робити крокы з цілём, жебы організації одповідны за розвой і підтримованя різних форм культурных активіт мали к діспозиції персонал, котрый добрі знає русинський язык і язык других жителів;
- ▶ підтримувати пряму участь репрезентантів жывателів русиньского языка при створёваню культурных інштітуцій і планованю культурных активіт;
- ▶ помагати і/або злегшыти створіня єдного або веце органів компетентных зберати, архівувати і уводити або выдавати продукцію в русиньскім языку.

— В областях, де ся традично не хоснує русинський язык, Словацька републіка ся завязує, кедь на даных теріторіях жые достаточна кількість жывателів русиньского языка, забезпечіти можности, підпорити і/або забезпечіти вгодны культурны активіты або інштітуції або центры.

— Словацька републіка ся завязує при імплементації своёй культурной політики в заграничу створити вгодный простор і про русинський язык і ёго культурны проявы.

## ЕКОНОМІЧНЫЙ І СОЦІАЛЬНЫЙ ЖЫВОТ

— Односно економічных і соціальных активіт Словацька републіка ся на цілій своій теріторії завязує:

- ▶ елімінувати зо свого правного порядку вшыткы установліня, котры без причіны заказують або окліщують хоснованя русиньского языка в документах звязаных з економічным або соціальным жывотом, главно в робочіх контрактах і в технічных документах, таких як інштрукції на хоснованя продуктів або інштрументів;
- ▶ заказати уводити додаткы, котры елімінують або окліщують хоснованя русиньского языка в інтерных нормах фірем і в особных списках холем меджі жывателями того языка;
- ▶ протестувати проти поступам, цілём яких є одгварити особы од хоснованя русиньского языка у сфері економічных і соціальных активіт.

— Односно економічных і соціальных активіт Словацька републіка ся завязує, кедь урядны органы мають такы компетенції, на теріторіях, де ся хоснує русинський язык, і кедь є то може:

- ▶ забезпечіти, жебы інштітуції соціальной старостливости, як шпыталі, старобінці і притулкы, давали можность пріяты і старостливости у своім языку тым особам, котры хоснують русинський язык, кедь даны особы потребуують старостливість із здравотных причін, внаслідку високого віку або з других причін.

## ЧЕРЕЗГРАНІЧНА КООПЕРАЦІЯ

— Словацька республіка ся завязує, же буде:

- реалізувати платны двойсторонны і многосторонны договори, котрыма суть вязаны і штаты, в котрых ся хоснує русинський язык в ідентичній або близкій формі, або кедь є то потрібне, снажыти ся прыяти такы договори, котры бы мали підтримати контакты меджі вжывателями русинського языка в приналежных країнах у сфері культуры, освіти, інформацій, одборной кваліфікації і ціложывотной едукації.

На доповніня Харты можете выходити тыж з установлїнь **Рамкового договору на охрану народностных меншын**. Тым договором Словацька республіка підтримує створєваня вгодных условий, якы помагають особам, якы належать к народностным меншынам, **заховати і розвивати свою культуру і основны знакы своёй ідентіты (язык, віросповіданя, традиції і культурну дідовизну)** і хранить тоты особы перед асімілацієв. Рамковий договор ґарантує право хосновати мінорітний язык в

публічным жывоті і засягує до таких областей, як доступ к **учебникам**, право основати і вести свої властны **прыватны освітні інштїтуції**, право хосновати **хрестны мена** і уводити **назвы улїць в мінорітнім языку**, право розоставлєвати публічны значкы і написы прыватного характеру в мінорітнім языку, ефектївну **участь в публічным жывоті** (враховано мїмовладных організацій) і підписованя **договорів** з другыма штатами з цілём забезпечіти **охрану особ, якы належать к народностным меншынам**.

## НАТРАФИЛИ СЬТЕ НА ПРОБЛЕМЫ?

Органы і общества, котры были в Словацькій республіці легално створены, можуть Раду Европы упозорнити на проблемы звязаны з повинностями выпливаючіма з Харты, котры Словацька республіка прыяла. Стїмулы розлічного характеру мож послати на:

European Charter for Regional  
or Minority Languages  
Council of Europe  
F-67075 Strasbourg/Straßburg  
minlang.secretariat@coe.int

**Языковы приручники** были конціпованы так, жебы о кождім языку загорнутім до Европской харты регіональных або мінорітных языків принесли перегляд о платных про него установлїнях. Тот цівілный языковый приручник не замінює Харту. Точны формулації вшыткых установлїнь прыятых окремыма штатами можете найти на інтернетовій сторінці Рады Европы: <http://conventions.coe.int>. Далшы **языковы приручники** ся поступно приготовлюють.